

Vendula Hojková:

Zatajení a odhalení pravdy ve vybraných dramatech Henrika Ibsena

Ústav germánských studií FF UK – 2021

Školitelský posudek

Cílem práce bylo porovnat, jaké dopady na jednotlivé postavy a jejich okolí má zatajení a následné odhalení pravdy ve vybraných dílech Henrika Ibsena, konkrétně v dramatech *Domeček pro panenky*, *Přízraky*, *Nepřítel lidu* a *Divoká kachna*. Zatajení a odhalení pravdy je typickou součástí Ibsenovy práce se zápletkou, ale okolnosti a důsledky jsou v každé hře odlišné, studentka tedy měla za úkol prozkoumat podobnosti i rozdíly v tomto ohledu.

Bohužel musím konstatovat, že autorka se mnou sice konzultovala osnovu práce, ale později mi místo postupného zasílání jednotlivých částí poslala celou práci jen několik dní před oficiálním termínem odevzdání. V té době (poslední červencový týden) jsem byl ale na dovolené a nemohl jsem text přečíst. Práce byla tedy odevzdána v podobě, kterou jsem nemohl zkontrolovat. Je to škoda, protože jsem některé problémové aspekty textu mohl zachytit včas.

Práce má kromě úvodu a závěru čtyři hlavní kapitoly, v nichž studentka rozebírá vymezené téma ve výše zmíněných čtyřech divadelních hrách. Autorka si správně všímá skutečnosti, že v Ibsenových dílech existuje nesoulad mezi pravdou a ideály, že v nich opakovaně vystupuje postava morálního idealisty a že postavy jsou často obětí sebeklamu. Analýzy jsou vesměs promyšlené a často podepřeny vhodnými argumenty. V některých případech však argumenty chybí a některá tvrzení nedávají v kontextu daných děl příliš smysl, lze s nimi tudíž snadno polemizovat. Je například opravdu možné s jistotou tvrdit, že názor dr. Stockmanna, že „jen menšina může mít skutečně pravdu na své straně“, je „klamný“ (40)? Vážně si Hjalmar po smrti Hedviky „uvědomí, (...) že vztah, který mezi nimi existoval, byl opravdový“ (42)? Lze opravdu formulovat jako prokazatelný fakt, že Hjalmar „propadal sebevražedným sklonům“ (47)? Autorka také nedokáže vždy rozlišit mezi podstatnými a podružnými aspekty tématu, na které se soustřeďuje. Například když tvrdí, že „[v]ýznamným rozdílem mezi Petrou a jejím otcem je však to, že zatímco Stockmann se rozhodne pravdu sdělit světu na veřejné přednášce, Petra si své odhalení nechá pro sebe“ (41), lze namítnout, že to vlastně v celkovém pohledu na drama *Nepřítel lidu* nijak významné není, jde o poměrně banální fakt. Větší soustředění na rozlišování mezi podstatnými a podružnými informacemi by také rozhodně prospělo poněkud nepromyšlenému shrnutí problematiky v Závěru.

Celkové rozvržení práce je v pořádku, ale vnitřní struktura textu není vždy uspokojivá: informace uvnitř jednotlivých kapitol a oddílů nejsou vždy předávány tak, aby bylo možné hovořit o čtenářsky vstřícné posloupnosti. Například postřeh o tom, že dr. Stockmann je „nevyhnutelně poražen ve svém pokusu odhalit pravdu, protože ve svém vědeckém pojetí pravdy není schopen ji zvážit z pohledu ostatních, kteří kromě pravdy vidí i její nepříznivé dopady na situaci“ (9-10), se příliš nehodí do Úvodu práce, hodil by se lépe do Závěru. Naopak například pasáž „Kvůli obavám z toho, že Oswald zdědí nemorální vlastnosti svého otce (...) práce jeho ženy“ (27-28) měla rozhodně přijít dříve než až na přelomu šesté a sedmé

stránky kapitoly o hře *Přízraky*, protože tyto zásadní informace bude čtenář, který s tímto dramatem není detailně obeznámen, na prvních stránkách kapitoly postrádat.

S tím souvisí jeden obecný problém předložené práce: studentka jako by příliš často předpokládala, že čtenář zná dopodrobna texty daných her, a mnohé události či jevy popisuje nedostatečně či dokonce vůbec. Z tohoto hlediska je tedy text čtenářsky značně nevstřícný. Co si má čtenář například představit pod následujícími, v textu blíže nevysvětlenými větami? „(...) její [Nořina] lež je na konci hry s Norou nerozlučitelně spojena“ (17) nebo „Tato aféra mezi nimi je totiž odhalena stejně, jako byla odhalena aféra pana Alvinga“ (28). Řada nejasností také vzniká tam, kde studentka používá osobní nebo přivlastňovací zájmena v souvětích, v nichž si zájmeno lze spojit s několika různými substantivy, aniž by zajistila, že čtenář pochopí, ke kterému konkrétnímu substantivu dané zájmeno odkazuje. K čemu se například vztahuje „o něm“ v této větě? „*Nepřítel lidu* se zaměřuje na pravdu v okamžiku těsně před jejím zatajením a na to, jak je rozhodnutí o něm ovlivněno odlišnými motivacemi jednotlivých členů společnosti“ (32). Nebo k čemu se vztahuje „jejich“ v následující větě? „I přes podobné tematické zaměření se ve hrách vyskytují také výrazné rozdíly, například v přístupu jednotlivých postav k pravdě, sebeklamu nebo jejich zobrazení morálního idealisty“ (51). Nejasnosti mohou v některých případech vytvářet i nevyjádřená zájmena, viz například následující větu, která se týká dvou různých mužů: „Kvůli tomuto nedostatku ideálů je proto zásadně vyhraněn proti tomu, aby přišel o ten poslední ideál o otci“ (23). Takovouto větu lze snadno projasnit vložení slov „pastor“ a „Osvald“: „Kvůli tomuto nedostatku ideálů je proto **pastor** zásadně vyhraněn proti tomu, aby **Osvald** přišel o ten poslední ideál o otci (...)“.

Práci kazí také skutečnost, že některé již řečené věci se znovu a znovu zbytečně opakují, ať už v tom smyslu, že jde o identické formulace, nebo ve smyslu vyjadřování týchž myšlenek jinými slovy. Toto se děje jak na úrovni jednotlivých vět, tak na úrovni celých odstavců. Například odstavec „Jedinou postavou, která (...) i ve vztahu s Reginou“ na str. 31 je pouhým zopakováním něčeho, co už bylo několikrát řečeno.

Studentka často bojuje s jazykem: mnohdy nenachází vhodné vyjádření pro to, co chce říci. Práce je proto plná neobratných formulací, jako jsou například tyto: „**lež**, která Noře připadala statečná a hrdinská, byla najednou **postaveno** [sic!] **vzhůru nohama** a ještě **zhoršena** (...)“ (13); „následující **vyznání** pravdy“ (15); „Důsledky Engstrandova zneužívání pravdy i lži jsou **rozepsány** v již zmíněné esaji“ (25); „Tento pocit viny je v něm ještě více **ukotven skutečností** (...)“ (26); „Jako majitele koželužny je to totiž především jeho vina“ (33); „Vydírání kvůli pravdě je další podobností mezi Petrou a Stockmannem“ (35); „Hra má část tematiky propojenou s *Domečkem pro panenky*“ (42); „Vztah Nory s její lží (...)“ (52). Mimochodem, v případě věty „Paní Alvingová lhala společnosti i svému synovi o ‚zkaženosti‘ pana Alvinga“ (27) si studentka neuvědomila, že nešikovně zvolenou formulací „lhát o zkaženosti“ vlastně říká pravý opak toho, co jistě říci chtěla, tedy že paní Alvingová *zatajovala zkaženost* svého manžela. V práci také nalezneme formulace typu „příčinou pro“ (10, 31) či „příkladem pro“ (15). Do kategorie neobratného vyjadřování patří také neustálé opakování slova „situace“, jehož obsahová náplň je v této práci bohužel příliš často značně vágní; formulace, jichž je slovo „situace“ součástí, mnohdy zní velice neohrabaně: „Nora úmyslně opouští situaci“ (9), „což vede k rozpadu Regininy situace“ (26), „Engstrandova manipulace pravdou přispívá ke zborcení situace. Díky odhalení je sice Regina schopna

opustit situaci, ale zároveň (...). Na druhou stranu Oswald i paní Alvingová jsou v situaci kvůli svým odhalením nuceni setrvat (...)“ (29); „Při kolapsu situace“ (41), „zhroucení situace“ (42); „Na straně druhé Relling vychází z již ustálené situace a pomocí životní lži se snaží poskytnout útěk ze situace“ (47); „osvobozením od rozpadlé situace“ (51); „opouští rozpadlou situaci“ (51).

Chtěl bych také studentku upozornit na to, že pojmově nerozlišuje mezi „morálkou“ ve smyslu „obecně přijatá/sdílená morální pravidla“ a „morálkou“ ve smyslu „dodržování mravních principů navzdory veřejné - rozuměj často pokrytecké - morálce“, kteréžto rozlišení je pro Ibsenova dramata velice relevantní. Autorka práce totiž používá v celé práci pouze slovo „morálka“, a nikdy nepoužije termíny jako „mravní“ nebo „etický“, což se ukazuje jako problematické, právě když je třeba rozlišit mezi „vnějšími“ a „vnitřními“ etickými zásadami. Viz například větu „I přes to, že Nořino rozhodnutí je snadno pochopitelné z morálního hlediska, z hlediska společenského je naprosto skandální“ (11). Tady lze totiž argumentovat, že ono „společenské hledisko“ lze rovněž nazvat „morálním“, jen v jiném slova smyslu; Nora se dle společenského mínění zachovala „nemorálně“, ale to, co společnost pokládá za morální jednání, je něco jiného, než jak to vidí/cítí Nora. Používání slova „morální“ pro všechny takovéto případy tedy bohužel zamlžuje rozdílnost těchto hledisek. Podobně nevhodné je použití slova „moralistický“ ve větě „Kristina je ve srovnání s Krogstadem více moralistická osoba“ (21).

Nakonec bych chtěl poukázat také na problematické používá slova „zisk“ v této práci. Toto slovo se v práci vyskytuje několikrát, ale na některých místech by určitě bylo lepší ho nahradit slovem „prospěch“, protože zatímco zisk konotuje především finanční či majetkový prospěch, slovo „prospěch“ má obecnější použití (ve smyslu „výhody“, „užitek“) a na základě znalosti rozebíraných dramát jsem přesvědčen, že v řadě vět obsahujících slovo „zisk“ měla studentka na mysli právě tento obecnější význam. Stejně problematické je i použití adjektiva „zištný“ ve větě „Ostatní postavy sice mají potenciál být morálním idealistou, ale jejich motivace je čistě zištná“ (53).

Navzdory výše uvedeným výhradám doporučuji tuto bakalářskou práci k obhajobě a navrhuji klasifikaci velmi dobře až dobře.

29. 8. 2021

prof. Mgr. Martin Humpál, Ph.D.